

พิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาข้างเผือก: ประเพณีแห่งสาย
สัมพันธ์อันเครือญาติของชาวไทลื้อเชียงบาน
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
Worship Ceremony to Chaophor Phaya Chang Puek:
the Tradition of Relationships among the Tai Lue People of
Chiang Ban Village, Chiang Kham District,
Phayao Province

พระครูวิจิตรพิพัฒน์โกศล (สุเวศน์ หอมนาน)¹,
พระราชปริยัติ (ณชิกรณ อรินทโม)², ชูชาติ สุทธะ³
Phrakhruwichitpattanakosol (Suvet Homnan)¹,
Phrarajapariyatti (Nasikorn Arindamo)², Chuchat Suttha³

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Doctor of Philosophy Program in Buddhist Studies
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
Corresponding Author, E-mail: suwet2513@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาข้างเผือกของชาวไทลื้อเชียงบาน โดยได้ศึกษาจากเอกสารตำนานที่บันทึกไว้และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้ทราบว่า นอกจากความศรัทธายึดมั่นในพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวไทลื้อมีความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและปฏิบัติเป็นประเพณีประจำป้อย่างต่อเนื่อง หนึ่งในนั้นคือพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาข้างเผือก นับเป็นประเพณีสำคัญที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนชาวไทลื้ออย่างมาก พิธีกรรมนี้ประกอบด้วยแนวคิด 2 ประการ ประการแรก องค์ประกอบพิธีกรรมซึ่งจำแนกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านบุคคลผู้เข้าร่วมพิธี 2) ด้านเครื่องบวงสรวง 3) ด้านวันเวลาและสถานที่ประกอบพิธี ประการที่สอง

ขั้นตอนพิธีกรรมการบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือกจำแนกเป็น 2 ด้าน คือ 1) การประชาสัมพันธ์ 2) ขั้นตอนประกอบพิธี ส่วนการวิเคราะห์คุณค่าที่เกิดจากพิธีนี้มี 3 ด้าน คือ 1) คุณค่าด้านสังคม 2) คุณค่าด้านตำนานและประวัติศาสตร์ และ 3) คุณค่าด้านประเพณีและพิธีกรรม องค์ความรู้ใหม่ คือ 1) มิติด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับตำนานความเป็นมาของชาติพันธุ์ 2) มิติด้านกำลังใจที่ได้จากสิ่งเหนือธรรมชาติ และ 3) มิติด้านการใช้ประเพณีในการส่งเสริมคุณธรรมแก่สมาชิกในสังคม

คำสำคัญ: พิธีกรรมบวงสรวง; ไทลื้อเชียงบาน; เจ้าพ่อพญาช้างเผือก

Abstract

This article aims to understand the worship ceremony to the Chaphor Phaya Chang Puek of Tai Lue people through recorded documentaries and interviews from scholars and related villagers. It is found that in addition to believe in Buddhism, the Tai Lue also believes in worship of ghosts or spirits which is in itself, a basic belief of the Tai Lue from ancestral time. These ceremonies are performed by the villagers every year. One of them is a worship ceremony to the Chaphor Phaya Chang Puek which is very important ceremony and impacts those living in the Tai Lue communities. This ceremony consists of two concepts: firstly, component of ceremony that is divided into three aspects: 1) people who participate in ceremony; 2) sacrifice; and 3) date and place of the ceremony. Secondly, steps of such a ceremony are divided into two aspects: 1) public relations; and 2) ceremony procedures. For an analysis of the ceremony values it is divided into three traits: 1) social value; 2) legendary and historical values; and 3) traditional and ceremony values. To gain the new body of knowledge from this research is as follows: 1) knowledge regarding legends of ethnicity; 2) the morality derived from the supernatural; and 3) the use of traditions to promote morality among members of society.

Keywords: Worship Ceremony; Tai Lue of Chiang Ban; Chaophor Phaya Chang Puek

บทนำ

ทุกชนชาติล้วนมีประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์ของตน เพราะสิ่งเหล่านี้ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นเรื่องของการผสมผสานในด้านศาสนาและไสยศาสตร์ที่เป็นของคู่กันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ปรากฏการณ์เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนจึงมีการอธิษฐาน อ้อนวอน ขอร้องสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดหรือพึ่งพาธรรมชาติ การที่คนไม่สามารถเอาชนะหรือควบคุมธรรมชาติได้ จึงไม่สามารถที่จะให้คำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้ คติความเชื่อจึงเกิดขึ้นและเกิดการอ้อนวอน ขอร้องสิ่งที้นอกเหนือจากธรรมชาติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม อีกทั้งยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้คนในสังคมอยู่ใกรอบ ไม่ออกนอกกฎ ระเบียบ กติกาและจารีตประเพณีที่กำหนดไว้ จึงแสดงให้เห็นว่าประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อมีอยู่ในทุกชนชาติ แต่อาจมีความแตกต่างกันตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ชุมชนไทลื้อบ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ก็เช่นกันมีเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในสังคมของตน หนึ่งในนั้น คือ ความเชื่อในเจ้าพ่อพญาช้างเผือกที่ชาวไทลื้อบ้านเชียงบานให้ความเคารพนับถือสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษเมื่อครั้งอาศัยอยู่ที่เขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน จนเกิดรูปแบบกิจกรรมประเพณีประจำปีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นและแน่นแฟ้นในหมู่ญาติพี่น้องของตนเอง ดังนั้น บทความนี้จะมุ่งเน้นที่จะสะท้อนคติความเชื่อของชาวไทลื้อบ้านเชียงบานที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทลื้อให้ความนับถือ อีกทั้งเพื่อให้เป็นข้อมูลเอกสารที่เยาวชนรุ่นหลังสามารถศึกษาค้นคว้าได้

เนื้อเรื่อง

จากเมืองพง สู่บ้านเชียงบาน

ก่อนนำเสนอพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือก ขอกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของชาวไทลื้อบ้านเชียงบานเพื่อให้เข้าใจโลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทลื้อมากขึ้น ปัจจุบันบ้านเชียงบาน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10 ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ตามประวัติเดิมนั้นพื้นที่ของเมืองพงมีชื่อเรียกว่า หมู่บ้านเชียงบานหรือ ไตพงบ้านเชียงบาน ซึ่งอพยพจากสิบสองปันนามาอยู่ในประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2396 (ประมาณ 160 กว่าปีมาแล้ว) (รัตนพร เศรษฐกุล, 2537: 1-22) สมัยนั้น

เมืองพงมีการปกครองแบบเจ้าเมืองเหมือนทางภาคเหนือของไทย ซึ่งเรียกเจ้าเมืองดังกล่าวว่า เจ้าเมืองเชียงใหม่ เจ้าเมืองเชียงราย เจ้าเมืองน่าน กล่าวเฉพาะเจ้าเมืองพงมีพี่น้องด้วยกันหลายคน ต่างคนอยากเป็นใหญ่จึงแยกเป็นก๊กเพื่อแย่งชิงสมบัติและราชบัลลังก์ นอกจากนั้น ไพร่ฟ้าประชาชนยังแตกความสามัคคี มีความเดือดร้อนไปทั่วเพราะการรบราฆ่าฟัน ฝ่ายใดแข็งแรงกว่าจะเข้าครอบครองพื้นที่ ฝ่ายใดแพ้ต้องหนีออกจากเมืองและถูกตามฆ่า

ผลจากการที่บ้านเมืองเกิดศึกสงครามทำให้ประชาชนหลายหมู่บ้านพากันหนีเข้าศึกกระจัดกระจายกันไปในที่ต่าง ๆ การหนีศึกในครั้งนั้นมีเจ้าหม่อมแสงและเจ้าหม่อมส้อเป็นหัวหน้า โดยเลาะเลียบมาตามฝั่งลำน้ำโขง จนกระทั่งมาขึ้นฝั่งที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายและตั้งหลักปักฐานอยู่ที่นี่ ในขณะที่ยังบางส่วนได้อพยพมาอยู่ที่บ้านหวาง อำเภอเทิง ในช่วงนั้นการปกครองขึ้นกับเจ้าเมืองน่าน (นพพล หอมมาน, 2562) แต่อยู่ได้ไม่นานเมื่อมีข่าวว่า ข้าศึกจะตามมา จึงขออนุญาตเจ้าเมืองน่านพากันอพยพจากบ้านหวางไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เมื่อเห็นว่าการเดินทางปลอดภัยแล้ว จึงพากันตั้งหลักปักฐานทำมาหากินที่อำเภอเชียงม่วนอยู่ระยะหนึ่ง เมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้นทำให้การทำมาหากินฝืดเคืองประกอบกับพื้นที่ทำกินไม่อุดมสมบูรณ์มากนัก การทำเกษตรกรรมไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ประสบปัญหาข้าวยากหมากแพง จึงพากันเดินทางไปสำรวจสถานที่ทำมาหากินแห่งใหม่โดยอพยพไปที่อำเภอเชียงคำ บริเวณที่ตั้งเป็นที่ราบสูง เป็นสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเกษตรเป็นอย่างยิ่ง บางส่วนจึงได้อพยพมาจากอำเภอเชียงม่วน แต่บางส่วนที่ยังคงอาศัยทำกินอยู่ที่เดิมจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น บ้านแพด บ้านทุ่งมอก บ้านท่าฟ้าเหนือ บ้านท่าฟ้าใต้ และบ้านมาง

การอพยพจากอำเภอเชียงม่วนมาที่อำเภอเชียงคำในครั้งนั้น มีพ่อเฒ่าแสน หลวงเทพเป็นผู้นำ ได้มาพักอยู่กับญาติพี่น้องที่บ้านแพด อำเภอเชียงคำ ซึ่งห่างจากบ้านท่าฟ้า อำเภอเชียงม่วน ประมาณ 100 กิโลเมตร หลังจากพักอยู่ที่บ้านแพดแล้ว พ่อเฒ่าแสนหลวงเทพพร้อมด้วยผู้ติดตามได้ออกสำรวจดูสถานที่ทำไร่ทำสวน จนมาถึงบริเวณบ้านเชียงบาน ซึ่งห่างจากบ้านแพดประมาณ 2 กิโลเมตร พ่อเฒ่าแสนหลวงเทพได้พิจารณาเห็นว่า บริเวณนี้ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำลาว ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำสายหนึ่ง ปัจจุบันเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า แม่น้ำแวน (แม่น้ำสาขาของแม่น้ำอิง) และยังใกล้กับท่าวังผา เป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การเลี้ยงสัตว์และทำไร่ทำสวน พ่อเฒ่าแสนหลวงเทพพร้อมด้วยคณะจึงกลับไปแจ้งข่าวลูกหลานที่อยู่บ้านแพดและได้อพยพมาตั้งปาง (ที่พัก) เลี้ยงวัวอยู่ท่าวังผา ริมฝั่งแม่น้ำแวน หลังจากพากันตั้งปางเลี้ยงวัวแล้วก็มีญาติพี่น้องย้ายมา

สมทบอยู่หลายครอบครัว พ่อเฒ่าแสนหลวงเทพจึงมีดำริตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น หลังจากนั้นจึงได้สร้างที่อยู่เป็นหมู่บ้านขึ้นโดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเชียงบาน ตามชื่อเดิมที่เคยอยู่มาก่อนในเมืองพง สิบสองปันนา (นพพล หอมนาน, 2562)

ความเชื่อและประเพณีของชาวไทลื้อ

ก่อนที่กลุ่มชาวไทลื้อจะนับถือพระพุทธศาสนา เป็นกลุ่มชนที่นับถือผีมาก่อน โดยเฉพาะผีบ้าน ผีเรือน หลังจากที่ได้รับพระพุทธศาสนาแล้วจึงนำแนวคิดทั้งสองนี้มาผสมผสานกันจนเกิดเป็นรูปแบบเป็นของตนเอง สังเกตได้จากการปฏิบัติตนในการเป็นชาวพุทธที่นิยมการทำบุญถวายทานด้วยอาหาร ผ้าแพดาน ตุ้ง เป็นต้น ซึ่งจะแฝงคติความเชื่อเรื่องผีไปด้วย เช่น การถวายตุ้งเพื่อให้ผลบุญได้ส่งไปถึงผีบรรพบุรุษ ถึงแม้ว่าชาวไทลื้อจะนับถือพระพุทธศาสนา ก็ไม่นิยมมีหิ้งพระไว้ที่บ้าน เพราะเห็นว่าพระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ควรมีไว้บูชาเฉพาะในวัด ดังนั้น ที่บ้านจึงมีเฉพาะหิ้งผีเรือน เทวดาเรือนติดอยู่บนฝาผนังของห้องใหญ่หรือห้องนอนของเจ้าของบ้าน ทำหน้าที่ปกปักษ์รักษาคนในครอบครัว

ส่วนในระดับหมู่บ้านจะเห็นได้ว่า หมู่บ้านขนาดใหญ่จะมีวัดประจำของตนเอง ส่วนหมู่บ้านขนาดเล็กที่มีคนน้อยจะไปร่วมทำบุญสุนทานกับวัดในหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน แต่ทุกหมู่บ้านจะมีหอผีบ้านหรือเทวดาบ้านของตนเอง ในระดับเมืองจะมีผีเมือง เทวดาเมืองซึ่งมีจำนวนมากน้อยแตกต่างกันไปแต่ละเมือง สถานที่สำคัญ เช่น ตลาด หนอง บึง ต้นไม้ใหญ่ ทุ่งนา ภูเขา หุบห้วยป่าไม้หรือแม้แต่ศาสนสถานอย่างวัดหรือพระธาตุเจดีย์ก็มีผีอารักษ์คอยคุ้มครองอยู่ด้วย

คติความเชื่อเรื่องผีจึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตชาวไทลื้อมาก เพราะผีเป็นส่วนหนึ่งของ “ฮีดบ้านคลองเมือง” ของชาวไทลื้อ ดังที่เป็นจารีตว่า เมื่อตั้งเป็นหมู่บ้านแล้วต้องตั้งนายบ้านปกครองและในขณะเดียวกันต้องตั้งใจบ้านและเทวดาบ้านคู่กันไป นายบ้านในฐานะผู้นำการปกครองได้รับผลตอบแทนเป็นภาษี ส่วนเทวดาได้รับการเลี้ยงบ้าน โดยมีเครื่องเช่นสังเวตามจารีตโบราณที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากนั้นหากมีงานพิธีสำคัญ เช่น การขึ้นบ้านใหม่หรืองานแต่งงานจะนำเนื้อสันในเช่นสังเวทเทวดาบ้าน สำหรับระดับเมือง คลองเมืองระบุไว้ว่า ทุก ๆ ปีต้องเลี้ยงเทวดาเมือง โดยใช้หมู วัว ควาย เป็นต้น การเปลี่ยนเรียกเทวดาแทนผืนนั้นเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับความคิดของพระพุทธศาสนา (รัตนพร เศรษฐกุล, 2537: 1-22) นอกจากนี้ ยังมี ความเชื่อและประเพณีของชาวไทลื้อที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ประกอบด้วย (1) ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีสลากภัต ประเพณีตาน (ทาน) ข้าวใหม่ ประเพณีตาน (ทาน) ธรรมหลวง ประเพณีขึ้น

ธาตุ (2) ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย เช่น การตาน (ทาน) ธรรมแก่ผู้ตาย เพราะเชื่อว่า ถ้าผู้ตายได้ฟังพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วจะทำให้ดวงวิญญาณของผู้ตายถึงสุคติ และ (3) ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตที่ดีในโลกปัจจุบัน (ยุพิน เข็มมุกต์ และคณะ, 2529: 116-117) ความเชื่อเหล่านี้ก่อให้เกิดโลกทัศน์ของชาวไทลื้อในการตั้งศาลเพียงตา (ผีเสื้อบ้าน) หรือเทวดารักษาบ้านประจำหมู่บ้านของตนเพื่อให้คุ้มครองปกป้องรักษาสมาชิกภายในหมู่บ้านให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ดังที่ชาวไทลื้อเชียงบานมีศาลเจ้าพ่อพญาช้างเผือก ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า เสือบ้านหรือเทวดารักษาบ้าน ซึ่งความเชื่อนี้สืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งที่อพยพมาจากเมืองพง สิบสองปันนา จนกระทั่งมาอาศัยอยู่ในเมืองไทย ซึ่งปรากฏเรื่องราวที่เล่าขานกันไว้ตั้งแต่การเดินทางอพยพมาในครั้งนั้น ดังจะได้กล่าวความเป็นมาต่อไป

ตำนานเจ้าพ่อพญาช้างเผือก

หลังจากตั้งหมู่บ้านขึ้นมาแล้ว พ่อเฒ่าแสนหลวงเทพได้อัญเชิญดวงวิญญาณของเจ้าพ่อพญาช้างเผือกซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชามาตั้งเป็นศาลเจ้าพ่อพญาช้างเผือกขึ้น ตามคติความเชื่อดั้งเดิมเมื่อครั้งที่อาศัยอยู่ที่เมืองพง สิบสองปันนา เพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้สักการบูชา เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวหรือที่พึ่งทางใจมาจนถึงทุกวันนี้ (บุญชม หอมนาน, ม.ป.ป.) รายละเอียดเกี่ยวกับตำนานเจ้าพ่อพญาช้างเผือก ดังนี้

ตำนานเจ้าพ่อพญาช้างเผือกเป็นตำนานที่เกิดขึ้นที่เมืองพง เป็นเมืองหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา อันมีเมืองหลวง คือ นครเชียงรุ่งของมณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของประเทศจีน นครเชียงรุ่งประกอบด้วยเมืองหลายเมือง หลายหมู่บ้าน แต่ละเมืองมีเจ้าเมืองคอยปกครองดูแล ในสมัยนั้นเมืองพงมีพญาเจ้าแสงเมืองเป็นผู้ปกครอง ซึ่งปกครองด้วยความสงบสุขร่มเย็นมาเป็นเวลาช้านาน ทรงเป็นที่เคารพรักของอาณาประชาราษฎร์ ต่อมาได้ประจวบและสิ้นพระชนม์ อาณาประชาราษฎร์เศร้าโศกอาลัยเป็นอย่างมาก เมื่อพญาเจ้าแสงเมืองสิ้นพระชนม์แล้วเกิดเหตุการณ์ประหลาดและอัศจรรย์ใจแก่อาณาประชาราษฎร์เป็นอย่างยิ่ง เพราะทุกคืนวันขึ้น 15 ค่ำ จะมีช้างเผือกเชือกใหญ่มาปรากฏกายให้เห็นและกินใบไม้ใบหญ้าตามถนน ทำให้ประชาชนในเมืองเกิดตกใจและหวาดกลัวเป็นอันมาก บ้างก็คิดว่า เป็นผีช้างออกมาหลอกหลอน จึงวิพากษ์วิจารณ์ไปต่าง ๆ นานา ต่อมาแม่ชีมาจำศีลภาวนาที่เมืองพง (DekAnthro, 2556) และได้เกิดนิมิตว่า ช้างเผือกเชือกนั้น ก็คือ พญาเจ้าแสงเมืองที่สิ้นพระชนม์ไป ดวงวิญญาณได้กลายร่างเป็นช้างเผือก ตั้งแต่นั้นมาเจ้าเมืองพงรุ่นต่อมา ตลอดถึงลูกหลานชาวเมืองพงจึงเคารพนับถือดวงวิญญาณช้างเผือกนี้ว่า เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยได้สร้างศาลพร้อมทั้งอัญเชิญดวงวิญญาณเจ้าพ่อพญาช้างเผือกมาสถิต

ไว้เพื่อเป็นที่สักการบูชา เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมใจให้คนในชุมชนของตน ทั้งนี้ เพื่อให้ช่วยปกป้องคุ้มครองให้ชาวเมืองอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข (นะ หอมนาน, ม.ป.ป.: 3)

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่ได้กล่าวแล้ว ชาวไทลื้อยังมีความเชื่อว่า ช้างเป็นสัตว์ใหญ่ที่ใช้งานและเป็นพาหนะ ช้างจึงมีคุณค่าต่อตนจึงควรแสดงความกตัญญูต่อช้างโดยการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อสักการบูชาและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวไทลื้อเชียงบาน โดยเฉพาะผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ถ้ารำลึกและขอความช่วยเหลือจากท่านก็จะสมปรารถนาและแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายได้ ชาวไทลื้อเชียงบานจึงสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาช้างเผือกขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพสักการบูชา โดยในตัวพญาช้างเผือกได้บรรจุดินใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ พุทธคยา ประเทศอินเดีย อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พระพุทธเจ้าได้ประทับตรัสรู้ไว้ด้วย

ภาพ 1 ขบวนแห่เครื่องบวงสรวง

พิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือก

การบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือกถือเป็นพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์โดยจะเริ่มตั้งแต่เช้ามีด ซึ่งจะมีพิธีแห่เครื่องบวงสรวงจากบ้านพ่อข้าวจ้ำ (ผู้ประกอบพิธี) ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีจะแต่งกายด้วยชุดไทลื้อสีดำหม้อฮ่อมตามธรรมเนียมนิยมแล้วมาพร้อมกันที่บ้านพ่อข้าวจ้ำ เมื่อพร้อมแล้วจะตั้งขบวนแห่เครื่องบวงสรวงหรือเครื่องสังเวยจากบ้านพ่อข้าวจ้ำไปจนถึงศาลเจ้าพ่อพญาช้างเผือก ดังรายละเอียดของพิธีกรรม ดังนี้

ประการแรก องค์ประกอบพิธีกรรม ในข้อนี้จำแนกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านบุคคลผู้เข้าร่วมพิธี บุคคลผู้เข้าร่วมพิธีสามารถแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ พ่อข้าวจ้ำ หมายถึง ผู้นำที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีบวงสรวง เป็นคนบ้านเชียงบาน ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่สืบทอดเชื้อสายมาแต่บรรพ

บุรุษเท่านั้น โดยจะต้องผ่านพิธีการวาม (วัดระยะความยาวของไม้) ต่อหน้าเจ้าพ่อ ถ้าหากวัดระยะแล้วไม้ออกยาว ก็ถือว่าเป็นได้ แต่ถ้าไม้ออกหรือเท่าเสมอก็คือเป็นไม่ได้ ในขณะที่ประกอบพิธีบวงสรวง พ่อข้าวจ้ำมีหน้าที่ป้อนอาหารแก่เจ้าพ่อพญาช้างเผือก ซึ่งเป็นผู้ดูแลพิธีทุกอย่าง หน้าที่ของพ่อข้าวจ้ำจะจำกัดเฉพาะการเลี้ยงผีเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีสงฆ์แต่อย่างใด ไม่ทานอาหารเหลือจากผู้ใดอย่างเด็ดขาด ทุกคนต้องบริการอาหารพ่อข้าวจ้ำก่อนใคร แต่เมื่ออยู่นอกพิธีกรรมก็จะประพุดดินเช่นคนสามัญ (2) ผู้เข้าร่วมพิธี คือ ชาวบ้านเชียงบาน 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3, 4, 7 และหมู่ที่ 10 โดยเฉพาะเชื้อสายวงศ์ตระกูลหอมมานและปัญจะจอม ตลอดถึงเครือญาติที่เกี่ยวข้องกัน รวมทั้งผู้ที่เป็นลูกหลานที่ไปประกอบอาชีพอยู่ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด สามารถที่จะเดินทางมาร่วมพิธีได้หรือถ้าเดินทางมาไม่ได้ก็จะฝากดอกไม้ เทียนและเงินตามจำนวนที่กำหนด (ซึ่งในแต่ละปีกำหนดไม่เท่ากัน) มาร่วมพิธีแทน

2) ด้านเครื่องบวงสรวง คณะกรรมการจะทำหน้าที่เสาะหาหมูดำปลอด (ดำล้วน) สีสันปะปนไม่ได้ มาเตรียมไว้เพื่อทำพิธีเลี้ยง (บวงสรวง) หรือสังเวยเจ้าพ่อพญาช้างเผือก นอกจากเครื่องสังเวยที่เป็นหัวหมู เท้าหมูและหางหมูแล้ว จะต้องตระเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ประกอบขึ้นข้าวเหนียว พานบายศรีพรหม บายศรีเทพ ตุงไทลื้อ ต้นดอก ต้นกล้วย ต้นอ้อย ชันหมาก ชันพลู บุหรี่ตองแห้ง เสื่อสาต หมอนผา น้ำตัน (คนโท) ศัตรารูธต่าง ๆ และตุงไทลื้อ เป็นต้น (สมฤทธิ์ หอมมาน, 2562)

ภาพ 2 ภาพที่ตั้งเครื่องบวงสรวง

3) ด้านวันเวลาและสถานที่ประกอบพิธี ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือก กำหนดจัดขึ้นในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 7 เหนือ (พฤษภาคม) เป็นประจำของทุกปี ส่วนสถานที่ประกอบพิธี คือ ศาลเจ้าพ่อพญาช้างเผือก ซึ่งตั้งอยู่บ้านเชียงบาน หมู่ที่ 10 ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ประการที่สอง ขั้นตอนพิธีกรรมการบวงสรวงเจ้าพ่อพญาข้างเผือก ในข้อนี้ จำแนกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการประชาสัมพันธ์ ก่อนจะมีพิธีบวงสรวงผู้ใหญ่บ้านและ คณะกรรมการจะประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวให้ชาวบ้านเชียงบานทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยเฉพาะเชื้อสายวงศ์ตระกูลหอมنانและปัญจะจอม ตลอดจนเครือญาติที่เกี่ยวข้อง กันที่เป็นลูกหลานที่ประกอบอาชีพอยู่ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด

2) ด้านขั้นตอนประกอบพิธี เมื่อขบวนแห่เครื่องบวงสรวงมาถึงสถานที่แล้ว ก่อนที่จะทำการเลี้ยง (บวงสรวง) เจ้าพ่อ ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีต่างก็นำข้าวตอก ดอกไม้ สีขาว 5 ดอก (ไม่นิยมดอกไม้ที่เป็นสีเขียว) เทียน 5 คู่ มารวมกันในพานที่เตรียมไว้ ต่อจากนั้นคณะกรรมการผู้เฒ่าจะนำเครื่องบวงสรวงต่าง ๆ ไปวางต่อหน้าศาลเจ้าพ่อ ซึ่งในบริเวณมณฑลพิธีจะมีหออยู่ 3 หอ คือ ศาลเจ้าพ่อพญาข้างเผือก หอเทวดา (อาชญาต้าว) และหอเสื่อบ้านเสื่อท่า

ภาพ 3 ภาพจำลองข้างเผือกและหอเจ้าพ่อพญาข้างเผือก

ในเบื้องต้นก่อนที่จะเริ่มประกอบพิธี คณะกรรมการที่เป็นล่าม (ผู้ช่วยพ่อข้าว จ้ำ) จะนำหัวหมูดำซึ่งได้ทำการฆ่าแล้วมาทำพิธีสังเวย เนื้อส่วนอื่นให้นำไปชำแหละ ประกอบเป็นอาหารโดยเตรียมสำหรับกับข้าว 3 ชั้น ซึ่งประกอบด้วยลาบหมูดิบที่เป็น ลาบแดง หมายถึง ลาบที่มีส่วนผสมของเลือด และลาบขาว หมายถึง ลาบที่ไม่ใส่เลือด (การทำลาบแดง ลาบขาวเลี้ยงเจ้าพ่อจะต้องเป็นเนื้อหมูที่นำไปชำสังเวยและชำแหละ แล้วประกอบด้วยเนื้อสันนอก สันใน เครื่องในหมู เช่น ตับ ไต ใส่อ่อน ไล่ใหญ่ กระเพาะ เป็นต้น ส่วนอื่นจะนำไปทำแกงอ่อม) แกงอ่อมหัวหมู หมาก พลูและเหล้า ขาว (เหล้าพื้นเมือง) 3 ขวด (จะไม่ใช้เหล้าแดง) มาวางเรียงราย เมื่อครบแล้วพ่อข้าวจ้ำ จะกล่าวโองการอัญเชิญเจ้าพ่อให้ลงมาประทับอยู่หอเสื่อก่อน ซึ่งคำกล่าวโองการนั้นว่า ดังนี้

“สาธุ สาธุ เทวดาเจ้าป้อพญาจ้างเผิกเจ้า เศวนี้ลูกเต้าข้าวปั้น ขออัญเชิญ เจ้าป้อมายู่ห่างอยู่หอก่อน เศวนี้ลูกหลานตานเต้าฮู้บู้ฮู้ หันบหัน กโกผิดโก้หลุง ก่ขอ เอาไม้ป้อวานี้มาปิ่นพียน กันว่าเจ้าป้อลงมาแล้ว ก่ขอหื้อไม้นี้ยาวเหลอแขน แมนเหลอ คอก ออกเหลอมือ กันว่าบ่มาเต๋อก่ขอหื้อไม้นี้จับคอก จับวนอเจ้าป้อเฮย” (มูล หอม นาน, 2562)

เมื่อกล่าวเสร็จ พ่อข้าวจ้ำจะเอาไม้ว่าสุดปลายมือ ถ้าเจ้าพ่อลงมาประทับแล้ว ไม้ที่วานั้นก็จะยื่นออกยาวกว่าวอออกมาประมาณหนึ่งศอก ถ้ายังไม่ลงมาก็จะเท่าวอพอดี พ่อข้าวจ้ำต้องบอกกล่าวจนกว่าไม่วานั้นจะยื่นออกมาจึงจะถือว่า เจ้าพ่อลงมาประทับที่หื้อแล้ว เมื่อรู้ว่า เจ้าพ่อลงมาประทับแล้วก็จะทำพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อ เริ่มต้นด้วยการจุดเทียนชั้นละ 1 คู่ 3 ชั้น รวมเป็น 3 คู่ แล้วพ่อข้าวจ้ำจะกล่าวบอกเจ้าพ่อว่า

“สาธุ สาธุ เทวดาเจ้าป้อพญาจ้างเผิกเจ้า ว่าวันนี้ก่ปิ่นมือสั่นวันดี ลูกเต้าข้าวปั้นก่ได้ห้างดาโงจนะอาหารมาเลี้ยงเจ้าป้อ มีตึงโหมม มีตึงเหล้า และหมากเหม้งเบ้ารี หมากบูได้มาเลี้ยงเจ้าป้อ เล้งจุ่นเหลอ เก๋จุ่นอิม ต่อนี้ไปพายหน้าลูกหลานจักอยู่ก่ขอหื้อ มีจัยกิดสิ่งหนึ่งปะก้านใดก่ขอหื้อสูมกำมุงมาดปาดทะหนา หากแม่นว่ากิดจิ้งก่หื้อได้จิ้ง กิดทองก่หื้อได้ทอง หลอนว่าหลักก่หื้อได้จิ้งปิ่น ผั่นก่หื้อได้จิ้งหมิ่น ตื่นก่หื้อได้จิ้งแสน โรคภัยไข้เจ็บก่ อยาได้มาไ้มากาย เวลาลูกหลานไปตังใด ถ้าหากขับรถออกจากบ้าน จากจองก่หื้อไปตีมารอด ไปปอดมาใสแต่เนอเจ้าป้อเนอ” (มูล หอม นาน, 2562)

ขณะที่กล่าวพ่อข้าวจ้ำจะจัดคำข้าวพร้อมกับลาบหมูดิบและแกงอ่อมหัวหมู เป็นคำ ๆ ต้องทำข้าวจ้ำ 3 ครั้ง ใส่ในจานวางไว้ตรงหน้า วางไว้คล้ายกับเป็นการป้อน ข้าว พร้อมกับนำสุราเป็นขวดที่ตั้งไว้มารินใส่แก้วเพื่อให้เจ้าพ่อได้ส่วย ในระหว่างนั้น พ่อข้าวจ้ำก็จะกล่าวทักทายและอัญเชิญตลอด ทำไปได้สักครู่ พ่อข้าวจ้ำจะถามเจ้าพ่อว่าอิมหรือยัง หากอิมแล้วขอให้ไม่วานี้ยาวออกมากกว่าช่วงแขนด้วยคำว่า

“ลูกหลานกโกผิดโก้หลุง ก่ขอเอาไม่วานี้ปิ่นพียน กันว่าเจ้าป้ออิมแล้ว ก่ขอ หื้อไม่วานี้ยาวเหลอแขน แมนเหลอศอก ออกเหลอมือเนอเจ้าป้อเนอ” (มูล หอม นาน, 2562)

จากนั้น จะทำการราไม้ ถ้าไมื่อยื่นยาวออกไปก็ถือว่า เจ้าพ่อได้ส่วยอิมแล้ว หรือถ้าไม่อิม ไม้ที่ว่าจะเทากั้วของพ่อข้าวจ้ำ พ่อข้าวจ้ำจะทำข้าวจ้ำถวายเจ้าพ่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าไม้ที่นำมาวานั้นจะยื่นออก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เจ้าพ่ออิมแล้ว สุดท้ายจะเป็นการกล่าวอำลาเจ้าพ่อ โดยพ่อข้าวจ้ำจะกล่าวว่า

“สาธุ สาธุ เทวดาเจ้าจอมเจ้าป้อพญาจ้างเผิก ลูกหลานขอเลิกขอลาก่อน ขอกินข้าวเงินแกงซากเจ้าป้อ บ่ว่าโหมม บ่ว่าเหล้ายา อนุญาตหื้อลูกหลานได้กิน กันว่า

ลูกหลานเอาไปกินก่ขอหื้อได้อยู่ดีกินหวาน มีความสุขความเจริญผู้จูงันแต่เต้าเนอ ” (มูล หอมนาน, 2562)

ต่อจากนั้น พ่อข้าวจ้าจะกล่าวขอให้เจ้าพ่อได้ปกป้องคุ้มครองให้ชาวบ้านได้อยู่เย็นเป็นสุข อย่าให้มีเหตุการณ์ร้ายแรงหรือสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ดีเกิดขึ้นในหมู่บ้านและคนของเจ้าพ่อที่ได้ไปทำงานอยู่ต่างถิ่นก็ขอให้มีความสุขเจริญรุ่งเรืองตลอดไป เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วจะบอกให้คณะกรรมการนำหัวหมูและเครื่องบวงสรวงไปทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงานได้รับประทานในบริเวณศาลเจ้าพ่อและพูดคุยปรึกษาหารือกันตามประสาญาติพี่น้อง รวมถึงการร่วมกิจกรรมการเล่นต่าง ๆ เช่น การขับลื้อ ฟ้อนลื้อ ชนไก่

ภาพ 4 พ่อข้าวจ้าประกอบพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือก

การประกอบพิธีกรรมนี้จะไม่มีการสงฆ์สามเณรเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะถือว่าเป็นธรรมเนียมนอกพิธีสงฆ์ แต่จะนำเนื้อที่ประกอบพิธีกรรมสังเวยแล้วส่วนหนึ่งปรุงเป็นอาหารถวายพระสงฆ์สามเณรที่วัด

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ทราบว่า ในเวลาปกติชาวบ้านในหมู่บ้านจะเลี้ยงเซ่นไหว้ตลอดเวลา กล่าวคือ หากเจ็บป่วยจะบนบานให้เจ้าพ่อช่วย เมื่อหายแล้วก็จะมาเลี้ยง (อ่อนแก้ว หอมนาน, 2562) หรือหากจะประกอบพิธีทำบุญงานมงคล เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน การพิธีบายศรีสู่ขวัญต่าง ๆ ก็จะเลี้ยง (บวงสรวง) ไหว้เจ้าพ่อก่อนเสมอ หากลูกหลานญาติพี่น้องจะไปสมัครงาน ทำงานต่างถิ่นหรือสอบแข่งขัน เช่น การสอบเข้ามหาวิทยาลัย การสอบเป็นครูอาจารย์ก็จะบนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อให้ช่วยเหลือ หากลูกหลานตกทุกข์ได้ยากในต่างแดนก็จะระลึกถึงท่านให้ช่วยเหลือพ้นภัย แม้การไปเกณฑ์ทหารก็มีคนมาบนบานกับท่าน (เพียร หอมนาน, 2562) นอกจากนั้น ยังมีการบนให้เจ้าพ่อช่วยให้สำเร็จด้านการงาน แม้กระทั่งช่างที่รับเหมาก่อสร้างก็มาบนให้เจ้าพ่อพญาช้างเผือกช่วยให้ได้งาน นอกจากนี้

ชาวบ้านมักขนานเพื่อขอลูกกับเจ้าพ่อ (อ่อนแก้ว หอมนาน, 2562) ซึ่งการขนานทุก ครั้งส่วนใหญ่ก็จะประสบผลตามความประสงค์ของผู้มาขนาน

หากประสบผลสำเร็จก็จะกลับมาเลี้ยงหรือบวงสรวงเจ้าพ่อตามคำสัญญาที่ได้ บอกกล่าวไว้ หากรับปากไว้แล้วไม่ทำตามนั้นก็จะมีเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นกับ ตนเองหรือครอบครัวให้มีความทุกข์ ซึ่งมักจะประสบกับเหตุเภทภัยต่าง ๆ แต่ถ้า บวงสรวงเช่นไหว้แล้วก็จะอยู่เป็นปกติสุขตลอดไป ดังนั้น ลูกหลานและญาติพี่น้องของ คนในหมู่บ้านเชียงบาน เมื่อกลับมาบ้านเกิดแล้วจะมาประกอบพิธีบวงสรวงจนทำให้ พ่อข้าวจ้าไม่มีเวลาว่าง เพราะต้องเดินสายไปประกอบพิธีกรรมตลอดเวลา

วิเคราะห์คุณค่าที่เกิดจากพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือก

1. คุณค่าด้านสังคม ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อพญาช้างเผือกถือเป็นการรวม เครือญาติและพบหน้าลูกหลานที่จากบ้านไปไกล เปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมไทลื้อที่ เป็นลูกหลานที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ไม่ ว่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิม ไปประกอบอาชีพหรือมีครอบครัวในต่างถิ่นก็ตาม ได้มี โอกาสร่วมกิจกรรมและพบปะสังสรรค์กัน ทำให้มีความรักผูกพัน สมัคสมานสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสำนึกรักบ้านเกิดและไม่ลืมเครือญาติของตน

2. คุณค่าด้านตำนานและประวัติศาสตร์ ประเพณีนี้ทำให้ชาวไทลื้อได้ทราบ ตำนานอันเป็นเรื่องเล่าปรัมปรา แต่แฝงความจริงที่เป็นประวัติความเป็นมาของบรรพ บุรุษและชาติพันธุ์อันเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์ของตน เมื่อทราบแล้วก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนที่ เป็นอัตลักษณ์ในชาติพันธุ์ ทำให้สังคมไทลื้อเชียงบานเกิดความตระหนักรู้ในการช่วยกัน รักษาสิ่งที่บรรพชนผู้มีพระคุณได้สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าไว้คู่กับสังคมตน

3. คุณค่าด้านประเพณีและพิธีกรรม ประเพณีนี้ถือเป็นกุศโลบายหรือเครื่องมือ ที่เป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมและขัดเกลาพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนไทลื้อให้สำนึก ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดำเนินชีวิตอยู่ในวิถีแห่งจารีตประเพณีที่ดีงาม ทั้งยังแสดง ให้เห็นถึงการยึดมั่นในหลักคุณธรรม ยึดมั่นในสัจวาจาที่ให้ไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทลื้อ บ้านเชียงบานเชื่อว่า เป็นผู้คุ้มครองชีวิตของลูกหลานไทลื้อมาโดยตลอด หากผู้ใดล่วง ละเมิดอาจจะได้รับเคราะห์กรรมหรือประสบอุบัติเหตุต่าง ๆ ประเพณีนี้จึงทำให้สังคม ไทลื้ออยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

องค์ความรู้ใหม่

1. มิติด้านองค์ความรู้ ในด้านนี้ทำให้ได้ทราบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับตำนาน อันเป็นเรื่องเล่าปรัมปราเป็นเครื่องมือสำคัญในระดับครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยสังคมปฐม

ภูมิในการใช้อบรมบ่มเพาะให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ที่อยู่ในสังคมสมัยใหม่ได้ทราบความเป็นมาของบรรพบุรุษของตนเอง เมื่อรู้แล้วก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษและสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ นอกจากนั้น จะได้ช่วยกันรักษา สืบทอดและส่งต่อประเพณีที่ตังามนี้ไว้คู่กับสังคมตนเองสืบไป

2. มิติด้านกำลังใจ ด้านนี้ทำให้ตระหนักว่า หากคนเราต้องการความเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่ท้าทาย ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือในยามคับขันในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการสอบแข่งขัน การเข้ารับการศึกษา การประกอบอาชีพทำมาค้าขาย ตลอดถึงความเจ็บป่วย จำเป็นต้องมีที่พึ่งทางใจที่อิงอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติ อันส่งผลต่อจิตใจมากกว่าการขอกำลังใจหรือคำอวยพรจากผู้อื่นทั่วไป

3. มิติด้านการส่งเสริมคุณธรรม พิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาข้างเผือกเป็นกุศโลบายในการส่งเสริมคุณธรรม เพราะการบวงสรวงหรือขอพรจากเจ้าพ่อพญาข้างเผือกมีธรรมเนียมสืบกันมาว่า ทุกคนต้องยึดมั่นในสัจจาทตามที่ได้บนบานศาลกล่าวไว้อย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จหรือมีอันเป็นไปต่อตนเองหรือคนในครอบครัว นับเป็นกุศโลบายที่ทำให้คนมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง อย่างน้อยในเรื่องของสัจจะ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิตในสังคม

สรุป

พิธีกรรมบวงสรวงเจ้าพ่อพญาข้างเผือกของชาวไทลื้อเชียงบานเป็นวิถีปฏิบัติที่กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต โดยผ่านกระบวนการทางความคิด แนวทางการปฏิบัติ และเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน เป็นการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนชาวไทลื้อเป็นอย่างดีและยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความทรงจำทางสังคมของชาวไทลื้อที่ร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมผ่านการกระทำตามขั้นตอนต่าง ๆ ของการประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงเจ้าพ่อพญาข้างเผือก ซึ่งมีความผูกพันฉันทุนาติที่น้อมอย่างเหนียวแน่น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่า ประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวนี้ยังมีบทบาทสำคัญที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนได้โดยใช้จารีตประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจของรัฐแต่อย่างใด ทำให้สมาชิกในชุมชนไทลื้อประพฤติปฏิบัติตนตั้งอยู่ในครรลองคลองธรรม มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นปกติและสงบสุขตลอดมา อาจกล่าวได้ว่า แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานับแต่ชาวไทลื้อเชียงบานได้อพยพมาจากเมืองพง สิบสองปันนา จนกระทั่งมาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านเชียงบานนับเป็นเวลานานหลายปี ความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อเจ้าพ่อพญาข้างเผือกยังคงฝังแน่นในจิตใจของชาวไท

ลื้อบ้านเชียงบานอย่างมีเสื่อมคลาย กล่าวโดยสรุป แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงและผ่านไปนานเพียงใด ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อยังเป็นพลังอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องมือสร้างพลังความเชื่อมั่นศรัทธาให้สมาชิกในชุมชนช่วยกันรักษาและสืบทอดเอกลักษณ์ทั้งที่เป็นจารีตประเพณี วิถีภูมิปัญญาอันมีคุณค่า ในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ในอดีตให้มั่นคงดำรงอยู่และสืบทอดถึงอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไปไม่สิ้นสุด

เอกสารอ้างอิง

- นพพล หอมนาน. (2562). มัคทายกวัดเชียงบาน บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *สัมภาษณ์*. 17 กันยายน.
- นะ หอมนาน. (ม.ป.ป.). *ประวัติหมู่บ้านเชียงบาน*. ม.ป.ท. (อัสสัณ).
- บุญชม หอมนาน. (ม.ป.ป.). *ประวัติไต่ลื้อบ้านเชียงบาน*. ม.ป.ท. (อัสสัณ).
- เพียร หอมนาน. (2562). ผู้ทรงคุณวุฒิ บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *สัมภาษณ์*. 17 กันยายน.
- มูล หอมนาน. (2562). พ่อข้าวจำ (ผู้ประกอบการพิธี) บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *สัมภาษณ์*. 17 กันยายน.
- ยุพิน เข้มมุกด์ และคณะ. (2529). ศาสนา ความเชื่อและประเพณีของชาวไทยลื้อ: ศึกษาหมู่บ้านธาตุ บ้านหย่วนและบ้านแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย. ใน *รวมบทความทางวิชาการชาวไทยลื้อ: เชียงคำ, เชียงใหม่: ชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา*.
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2537). ความเชื่อและพิธีกรรมของไทย-ไท ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้านศึกษากรณีลื้อ. ใน *เอกสารรวมบทความความเชื่อและพิธีกรรม: ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย/ไท เอกสารหมายเลขที่ 11*. เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- สมฤทธิ์ หอมนาน. (2562). ประธานคณะกรรมการศาลเจ้าพ่อพญาช้างเผือก บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *สัมภาษณ์*. 17 กันยายน.
- อ่อนแก้ว หอมนาน. (2562). กรรมการหมู่บ้าน บ้านเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *สัมภาษณ์*. 17 กันยายน.
- DekAnthro. (15 พฤษภาคม 2556). *สารคดีสืบตำนานเจ้าพ่อพญาช้างเผือก*. สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2563, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=XagmFJFZjx4>